

ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ПРИДНІСТРОВ'І ЯК ЧИННИК У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ І МОЛДОВИ

У статті проаналізовано відтворення в літературі результатів дослідження науковцями причин, передумов та еволюції Придністровського конфлікту, переговорів учасників і країн-посередників. Більшість українських дослідників дійшли висновку про недостатній, порівняно з можливостями, вплив України на процеси нормалізації ситуації в конфліктному регіоні.

Ключові слова: етнополітичний конфлікт, Україна, Молдова, Придністров'я, українсько-молдовські взаємини.

На сучасному етапі розвитку людства більшість військово-політичних конфліктів на планеті мають етнополітичний або міжетнічний характер. Саме тому аналіз феномену етнополітичного конфлікту є актуальною проблемою сучасної політичної науки: адже правильне розуміння сутності конфлікту є однією з передумов його врегулювання.

Дослідження впливу Придністровського етнонаціонального конфлікту на українсько-молдовські міждержавні взаємини потребує аналізу наукового доробку вітчизняних і зарубіжних політологів, істориків, дипломатів, представників експертного середовища, аналітиків.

Праці українських авторів, зокрема Н. Беліцер, І. Буркута, А. Дируна, В. Коробова, В. Кулика, А. Круглашова, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, І. Петрової, В. Пінцака, О. Сушка та ін., переважно зосереджені на дослідженні різних аспектів Придністровського конфлікту та ролі в його врегулюванні України. З-поміж них виділяються роботи Г. Перепелиці [30–32], а особливо монографія «Конфлікт у Придністров'ї: причини, про-

гноз розвитку і проблеми врегулювання», в якій автор дає комплексну оцінку конфлікту, ґрунтовно аналізуючи його передумови, перебіг та основні проблеми врегулювання. Інша монографія Г. Перепелиці «Конфлікти в посткомуністичній Європі» [32] присвячена актуальній проблемі європейської безпеки – регіональним та субрегіональним конфліктам, з'ясуванню тенденцій їхнього розвитку та шляхів врегулювання. Книга охоплює широке коло теоретичних питань, пов'язаних з дослідженням та врегулюванням конфліктів. Також в ній представлено комплексний аналіз конфліктів на пострадянському просторі, включно з придністровським в Республіці Молдова.

Першою спробою комплексного дослідження Придністровської проблеми можна назвати колективну працю «Придністровська проблема: погляд з України» [40]. В публікації, серед авторів якої є такі відомі фахівці з придністровської проблематики, як Н. Беліцер, С. Герасимчук, О. Гриценко, Я. Матійчик, О. Сушко та ін., містяться попередні підсумки досліджень з проблеми і окреслено перспективи міждержавної українсько-молдовської взаємодії, комплексу питань врегулювання Придністровського «замороженого конфлікту», міжнародної кооперації й інформаційної політики у цій справі, аспектів громадянства й режиму українсько-молдовського кордону, міжетнічних відносин та життя українців Молдови, партнерства організацій громадянського сектору України та Молдови.

Історичне та етнополітичне підґрунтя конфлікту в Придністров'ї досліджують українські історики й політологи Ю. Бабюх [5–7], В. Боечко [11–12], М. Дорошко [15], О. Кава [21], І. Петрова [34; 37] та ін. Аналіз цих праць засвідчив, що основними причинами етнополітичного конфлікту у східній Молдові українські дослідники вважають: історичний фактор, який дозволив об'єднати населення регіону довкола ідеї відокремлення від правобережної Молдови; потужніший економічний потенціал лівобережного регіону Молдови; прихід до влади в обох частинах республіки діаметрально протилежних за своїми ідеологічними поглядами радикальних політичних сил; полярні зовнішні та геополітичні орієнтації Кишинєва і Тирасполя.

Аналіз геополітичних інтересів зовнішніх сил в Придністров'ї став предметом дослідження В. Демченка [13], Є. Єніна [16–17], Д. Єрмоленка [18], І. Зварича [20], А. Круглашова [22], В. Кулика [23–27], Г. Мернікова [29], І. Петрової [33; 35–36], В. Твердохліба [41–42],

П. Черника [43] та ін. Проблему виведення з Придністров'я російських військових і озброєнь вивчають Н. Беліцер [8–10], В. Кулик [24], Г. Перепелиця [30–31], О. Сушко. Більшість з названих дослідників та експертів практично однастайні в тому, що важливим інструментом геополітичного впливу Росії в Придністров'ї є наявні в регіоні склади озброєнь РФ та російський військовий контингент, котрий, попри миротворчий статус, по суті, є гарантом окремішнього державного існування самопроголошеної ПМР. Урівноважити російські геополітичні амбіції в регіоні, на думку дослідників, здатні лише ЄС і США. Щодо чинника ГУАМ, то це об'єднання чотирьох пострадянських держав, констатують експерти, так і не стало серйозною противагою російському впливу в Чорноморсько-Каспійському регіоні.

Теоретичний та прикладний аспекти врегулювання етнополітичного конфлікту в Придністров'ї стали предметом аналізу ряду дисертаційних досліджень українських політологів. Важливим внеском у розуміння природи та особливостей етнополітичних конфліктів на пострадянському просторі стала дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук А. Кіссе «Політико-правові засади управління етнічним конфліктом». Її автор ґрунтовно аналізує основні концепції етнічного конфлікту і, на цій підставі, визначає методологічні засади дослідження етнічних конфліктів у сучасному світі. Аналізуючи причини та стадії розвитку етнічних конфліктів, автор розкриває механізми і форми ескалації конфлікту, методи, чинники та види переговорів щодо його врегулювання. В контексті етнополітологічної науки А. Кіссе проаналізовано основні сценарії розвитку етнічних конфліктів у посттоталітарних країнах, визначено основні умови та складові постконфліктної відбудови, показана роль превентивної дипломатії, а також неурядових організацій у розв'язанні етнічних конфліктів. Особливості врегулювання етнополітичних конфліктів стали предметом дослідження у кандидатській дисертації П. Єрмакова.

Активно українські науковці досліджують вплив зовнішніх сил на врегулювання конфлікту в Придністров'ї. Передусім слід відзначити І. Петрову, яка у 2007 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук на тему «Зовнішньополітичні чинники врегулювання Придністровського конфлікту». На підставі порівняльного аналізу політики зовнішніх сил, залучених до врегулювання конфлікту, І. Петрова доводить, що Придністровський

конфлікт є ареною боротьби інтересів не тільки безпосередніх його учасників, а й таких міжнародних гравців, як Росія, Україна, Румунія, США, ЄС та ОБСЄ. В роботі визначено переваги та недоліки існуючих моделей врегулювання Придністровського конфлікту та сформульовані рекомендації щодо формування зовнішньополітичної стратегії України із його врегулювання.

Роль України у врегулюванні конфлікту в Придністров'ї досліджує В. Пінцак у захищеній 2008 р. кандидатській дисертації «Позиція України у врегулюванні Придністровського конфлікту». В дисертації проаналізовано військово-політичні передумови й динаміку конфлікту в Придністров'ї, формування позиції України щодо врегулювання проблеми, визначено форму, зміст і ступінь загрози Придністровського конфлікту національній безпеці України, виявлено інструменти впливу України на Придністров'я та запропоновано конкретні рекомендації щодо їхнього ефективного застосування.

Важливою для розуміння процесу вироблення зовнішньополітичних пріоритетів Республіки Молдова та особливостей їхньої практичної реалізації стала кандидатська дисертація Г. Мельничук, в якій досліджується еволюція зовнішньої політики Республіки Молдова у 1991–2005 рр. Окремим аспектом названої дисертації стало дослідження становлення нормативно-правової бази українсько-молдовських міждержавних відносин та впливу на них етнополітичного конфлікту в Придністров'ї.

Сучасний стан та перспективи українсько-молдовської співпраці в Придністров'ї в політико-дипломатичній, економічній та гуманітарній сферах аналізуються у працях Н. Беліцер [8], А. Гетьманчук, В. Коробова, І. Максименко, С. Пирожкова та ін., розвиток транскордонного співробітництва двох країн в межах євро-регіонів досліджують З. Бройде, С. Гакман, В. Пінцак. У цьому контексті на окрему увагу заслуговує наукова розвідка Н. Беліцер «Україна і Придністров'я, або Чому провалився «План Ющенка», автор якої скрупульозно аналізує український план врегулювання конфлікту в Придністров'ї, підтриманий обома конфліктуючими сторонами, і вказує на причини його нереалізації та наслідки для міжнародного іміджу України [8].

Загальна характеристика сучасних українсько-молдовських відносин, переважно на рівні кількісних макроекономічних показників, подана у статтях та інтерв'ю вітчизняних дипломатів і

керівників МЗС, зокрема посла України в Молдові С. Пирожкова та ін. З огляду на офіційний статус авторів цих публікацій, у них свідомо оминаються гострі кути й вузькі місця двосторонніх відносин.

Допоміжне значення при написанні дисертації мали роботи вітчизняних науковців та експертів про розвиток молдово-румунно-українських взаємин. Це, передусім, стаття доктора філологічних наук Т. Кияка та публікації авторів аналітичної доповіді «Тристоронній підхід до європейської та євроатлантичної інтеграції», підготовленої Україно-молдовсько-румунською експертною групою у 2007 р. Ролі об'єднання ОДЕР-ГУАМ в «заморожених конфліктах», в тому числі в Придністровському регіоні Молдови присвятив спеціальний випуск часопис «Зовнішні зносини» (2007. – № 7).

Узагальнюючи стан наукової розробки теми українськими науковцями, зауважимо, що ними ретельно аналізуються причини, передумови та еволюція етнополітичного конфлікту в Придністров'ї, переговорний процес і участь у врегулюванні країн-гарантів, розвиток українсько-молдовських взаємин у політичній, економічній і гуманітарній сферах, проте комплексної роботи щодо впливу Придністровського конфлікту на українсько-молдовські міждержавні відносини ще не створено.

Результати досліджень молдовських науковців у питанні визначення причин, передумов і перебігу конфлікту діаметрально протилежні російським. Частково це пояснюється впливом на початку 1990-х років Народного фронту Молдови (НФМ) – політичної сили, яка розглядала реінтеграцію країни через механізм об'єднання з Румунією. Причиною конфлікту в Придністров'ї дослідники – симпатизи НФМ – вважають російські імперські амбіції, трактуючи збройне протистояння 1992 р. в Придністров'ї як відкриту агресію Російської Федерації проти Молдови. Особливо чітко ця позиція простежується в дослідженнях Г. Будяну і В. Барсана. Значно вираженішою є оцінка причин конфлікту відомого молдовського дослідника О. Нантоя. Негативно оцінюючи вплив Росії на перебіг подій у Придністров'ї, він доводить потребу об'єднання зусиль України і Молдови у врегулюванні конфлікту й наголошує на пріоритетності внеску України в процес врегулювання. В цілому ж більшість молдовських науковців, провідними серед яких є О. Галущенко, І. Грек, В. Катана, Є. Ревенко, А. Царану, В. Чатана, В. Чіботару, Г. Шеларь та ін., дещо заангажова-

но та однобічно висвітлюють тему виникнення та еволюції Придністровського конфлікту.

Важливим для об'єктивного наукового дослідження конфлікту в східному регіоні Молдови є врахування праць та аналітичних наробок придністровських науковців і політичних оглядачів. Так, серед спеціалістів, що досліджують проблему конфлікту, можна назвати О. Бадашка, Г. Бянова, І. Галинського, Д. Гордєєва, В. Горюнова, М. Кушакова, О. Погорелую, Г. Сандуцу, А. Сафонова, Д. Соїна, М. Феоктистова, П. Шорникова та ін. Варто зауважити, що придністровським аналітикам притаманне упереджене ставлення до проблем стосунків владних еліт обох берегів Дністра. Пояснюється це тим, що основним завданням політичної науки в ПМР є комплексне обґрунтування ідеї придністровської державності. Перші кроки в цьому напрямку зробила науководослідна лабораторія історії Придністров'я під керівництвом істориків М. Бабілонги та Б. Бомешка, у межах якої вперше на концептуальному рівні створено політичну історію Придністров'я, що знайшла своє втілення в тритомному колективному виданні «История Приднестровской Молдавской Республики». Аналогічне завдання, а саме політичне й правове обґрунтування ідеї державності Придністровської Молдавської Республіки, виконує (за сприяння Придністровського наукового центру Російської академії природничих наук) й Центр соціальних і політичних досліджень «Перспектива» при Придністровському державному університеті імені Т. Шевченка (ПДУ). Результати досліджень Центру представлені здебільшого в низці тематичних збірників, де вміщено матеріали міжнародних наукових конференцій, які відбувались на базі Придністровського державного університету імені Т. Шевченка. Згадані центри є основними генераторами наукової політичної думки Придністров'я, бо навколо них гуртуються найвідоміші дослідники регіону й продукуються основні наукові підходи до розуміння проблеми врегулювання Придністровського конфлікту.

У Придністров'ї немає досліджень, які давали б комплексну оцінку діям України щодо врегулювання конфлікту, проте є праці, в яких висловлюються думки з приводу ролі та потенційних можливостей України у придністровському врегулюванні. Зокрема, відомий дослідник В. Яковлев у праці «Тернистый путь к справедливости» висловлює впевненість, що регіон має увійти до складу України. Інший придністровський науковець І. Благодатских у

статті «Проблема окупованих територій в історіографії Молдови» розглядає «придністровську проблему» в контексті румунсько-молдовсько-українських взаємин. Зокрема, автор доводить, що в умовах неврегульованості Придністровського конфлікту відоме в ХХ сторіччі «бессарабське питання» поставатиме в єдиній площині з придністровською проблемою й матиме небезпечні наслідки для України. Втім, акценти, на яких наголошують згадані дослідники, у придністровській історіографії мають епізодичний характер і є специфічною формою захисту придністровських геополітичних інтересів.

Характерною особливістю науково-дослідницьких робіт російських політологів є розгляд Придністровського конфлікту під кутом зору геополітичних інтересів Російської Федерації в регіоні. Саме цей контекст превалює в статтях Е. Гізатуліної, С. Градіровського, В. Журавльова [19], Д. Малишевої, С. Маркедонова, В. Ряхіна та ін. Іншою спільною рисою публікацій російських авторів з придністровської тематики є їхня політична заангажованість. Зокрема, цей елемент превалює в так званих журналістських розслідуваннях С. Гамової, П. Рашкова, В. Володіна, Е. Кондратьєва тощо. Крім того, переважній більшості публікацій російських дослідників притаманний аналіз Придністровського конфлікту з присмаком ностальгії за втратою імперського впливу Росії. Ця думка є провідною у працях В. Журавльова, К. Затуліна, К. Фролова та ін. [19]. Організаційно їхні дослідження тривають у рамках діяльності Інституту країн СНД, який є одним із джерел аналітичного забезпечення стратегії Російської Федерації у регіоні.

Окрім російські політологи намагаються довести правомірність незалежного державного існування придністровського регіону Молдови. Саме під цим кутом зору слід розглядати праці С. Маркедонова, в яких він пропонує розмежувати поняття «самопроголошена республіка», «невизнана республіка» і «державна *de facto*». Ознакою останньої, на його думку, є тривалий термін самостійного функціонування, спроможність цих держав розбудувати власні інститути влади, сконсолідувати владу, утвердити суверенітет над певною територією і забезпечити функціонування виборчих процедур [28]. Щоправда у цій, у цілому логічній конструкції не знайшлося місце з'ясуванню впливу зовнішніх сил на становлення подібних «державних утворень» та сформованих в них владних режимів, які більшістю незаангажованих дослідників

кваліфікуються як авторитарні. В цілому, праці російських політологів здебільшого відображають державну стратегію Російської Федерації на пострадянському просторі.

Румунські політологи розглядають Придністровський конфлікт у контексті відомого в Румунії «східного питання», тобто державна приналежність Придністров'я й Північної Буковини розглядається на єдиних концептуальних засадах. Зауважимо, що у зверненнях до європейської аудиторії претензії на «історичні румунські землі» сформульовані в дещо пом'якшеній формі. Вочевидь, впливає орієнтація Румунії на європейські політичні структури. Наприклад, в англomовній брошурі лідера партії «Велика Румунія» К. Тудора прямо не порушується питання про повернення «вкрадених територій», автор «лише» апелює до історичної пам'яті румунів. Розраховуючи на менталітет західної громадськості, він закликає: «І якщо вже їх (тобто «вкрадені землі»), серед яких, окрім вищезгаданих, також Бессарабія, Герца, Хотин, північно-західна Трансильванія, не можна повернути назад, то в ім'я історичної справедливості принаймні плекатимемо прекрасну мрію і відновлюватимемо Велику Румунію духовно».

Звертаючись до надбань румунських дослідників придністровсько-молдовського конфлікту, зазначимо, що ця тема недостатньо висвітлена в румунській науковій думці. Більше уваги приділяється дослідженням історії розвитку румунсько-молдовських стосунків, спільного минулого двох держав, концепціям побудови майбутніх взаємовідносин. Щодо Придністровського конфлікту, а особливо ролі в ньому Румунії, то проблема залишається маловивченою, за винятком праць таких дослідників, як Є. Бадеску, Д. Дунгачіу, Ю. Кіфу, К. Кодіца, І. Мануле, Ф. Нікулає, А. Сербан.

У цілому румунська наукова політична думка діаметрально протилежна російській, до того ж обидві не генерують креативних ідей щодо врегулювання Придністровського конфлікту.

Аналізуючи публікації західних авторів, зазначимо, що їм часто бракує наукового підходу, відчувається суттєвий вплив румунської історіографії та недостатнє вивчення джерельних даних. Дослідженням проблеми Придністровського конфлікту займається ціла низка науково-дослідних центрів, а також такі науковці, як М. Валь, Ш. В. Гарнетт, Н. Джексон, М. Емерсон, Б. Коппітерс, Р. Лебенсон, П. Нікол, С. Ропер.

Отже, попри окремі заангажовані судження, дослідники, що вивчають етнополітичний конфлікт у Придністров'ї, практично одностайні в тому, що він є складним соціально-політичним, економічним, культурним та геополітичним явищем. Відтак пропонують різноманітні шляхи нормалізації придністровсько-молдовських стосунків та врегулювання Придністровського конфлікту.

Аналіз фахової літератури з проблематики конфлікту в Придністров'ї та його впливу на українсько-молдовські міждержавні відносини, в тому числі зовнішньополітичної діяльності України з урегулювання конфлікту, дає змогу виокремити певні закономірності, а саме: 1) нові практичні інструменти міждержавного співробітництва, які почали використовуватись в умовах становлення та розвитку постбіполярної системи міжнародних відносин, до яких належить і українсько-молдовська взаємодія в Придністров'ї, наразі не знайшли достатнього теоретичного відображення у вітчизняній та зарубіжній політологічній літературі; 2) окремі праці, де розглядається придністровський етнополітичний конфлікт в контексті українсько-молдовських міждержавних взаємин, мають переважно прикладний характер, концентруючись на аналізі конкретних напрямків дво- чи багатостороннього співробітництва (передусім, політико-дипломатичного і економічного).

Що ж до всебічного дослідження впливу етнополітичного конфлікту в Придністров'ї на українсько-молдовські відносини, то воно ще не створене. Такий стан наукового вивчення проблеми зумовив необхідність комплексного дослідження процесу становлення і розвитку українсько-молдовської співпраці в Придністров'ї як важливого чинника забезпечення територіальної цілісності Республіки Молдова і безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи.

Джерельну базу дисертації становлять опубліковані та неопубліковані документи й матеріали, офіційні державні та міжнародні акти, свідчення очевидців досліджуваних подій. Документальну основу для вивчення впливу Придністровського конфлікту на українсько-молдовські відносини в політико-дипломатичній, економічній та гуманітарній сферах склали, передусім, чинні міжнародні договори, міжурядові й міжвідомчі угоди, інші документи двосторонніх відносин укладені між Україною й Республікою Молдова на різних рівнях. Окремо слід виділити багатосторонні угоди щодо врегулювання Придністровсь-

кого конфлікту, учасниками яких виступають Україна, Молдова і влада самопроголошеної ПМР.

Оскільки конфлікт у Придністров'ї не вичерпано, аналізувати опубліковані джерела, що проливають світло на його причини та перебіг, треба по-науковому об'єктивно і скрупульозно. При цьому дослідники мають пам'ятати про те, що, по-перше, для об'єктивної оцінки подій подекуди бракує необхідної часової дистанції, по-друге, документи конфліктуючими сторонами публікуються переважно вибірково і найчастіше з політичною метою. Тому їхнє використання вимагає особливого критичного підходу і зваженої оцінки. Крім того, автор свідомий того, що окремі документи можуть перебувати під грифом «таємно» і бути недоступними для дослідників.

Українсько-молдовські міждержавні документи, кількість яких постійно зростає, охоплюють практично весь спектр відносин, включно з документами щодо впливу Придністровського конфлікту на взаємини двох країн. За своїм змістом і формою матеріали міжнародно-правової бази двосторонніх взаємин (Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво України і Республіки Молдова від 23 жовтня 1992 р. [14], Договір про взаємне визнання кордонів 1994 р., що трансформувався у Договір про державний кордон та Додатковий протокол до нього про передачу у власність Україні ділянки автодороги Одеса-Рені в районі населеного пункту Паланка, підписаний у серпні 1999 р. та ін.) є достатніми для з'ясування параметрів і якісного рівня відносин, дають змогу змодельовати науково обґрунтовані варіанти їхнього розвитку в найближчій перспективі.

Офіційні заяви й виступи вищих посадових осіб України та Республіки Молдова складають наступний джерельний блок дослідження. Вони конкретизують положення міжнародних угод, підсумовують здобутки партнерських відносин і передбачають шляхи його поглиблення. Звичайно, правила дипломатичного етикету зумовлюють відповідний характер висловлювань глав держав і урядів, міністрів і керівників їхніх підрозділів, але водночас вони є одним із показників якісного рівня міждержавних стосунків.

Документальну базу, що використана для з'ясування історико-політичних витоків «бессарабського питання» і придністровської проблеми, становлять архівні матеріали, виявлені в архівних фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та

управління України (ЦДАВО України) і Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України). У першу чергу це документи українських урядів та представницьких установ України, що функціонували у 1917–1918 рр. В них міститься інформація про ставлення вищих владних структур України до проблеми територіальної належності Бессарабії і Північної Буковини. Документи центральних радянських органів влади та управління, протоколи засідань політбюро, оргбюро та секретаріату ЦК КП(б)У, стенограми з'їздів та конференцій КП(б)У тощо, проливають світло на перипетії створення у складі Української СРР АМСРР у 1924 р.

У ЦДАВО України автором опрацьовані джерела, що містяться у фондах Ради Народних Міністрів (Генерального Секретаріату) УНР доби Центральної Ради (ф. 1063), Ради Міністрів Української Держави (ф. 1064), Ради Народних Міністрів УНР доби Директорії (ф. 1065), Української Центральної Ради (ф. 1115), Канцелярії Директорії УНР (ф. 1429), Народного міністерства закордонних справ (Генерального секретарства справ міжнародних) УНР доби Центральної Ради (ф. 2592), Міністерства закордонних справ УНР доби Директорії (ф. 3696), Міністерства закордонних справ Української Держави (ф. 3766).

У ЦДАГО України автор використав документи та матеріали фонду керівних партійних органів КП(б)У (ф. 1), в якому містяться матеріали з'їздів, конференцій і пленумів ЦК КП(б)У (опис 1), протоколи засідань політбюро, оргбюро та секретаріату ЦК КП(б)У (відповідно, описи 6 і 7), матеріали «Окремої папки» рішень політбюро ЦК КП(б)У (опис 16), документи відділів ЦК КП(б)У (опис 20). Найціннішими з-поміж них є документи політбюро, оргбюро і секретаріату ЦК КП(б)У, що дозволяють розібратися в «анатомії» партійного керівництва внутрішньою і зовнішньою політикою. Аналіз документів «Окремої папки» (протоколи з виписками та матеріали до них, довідки, постанови політбюро ЦК КП(б)У тощо) допомагає з'ясувати механізм створення АМСРР у складі Української СРР у 1924 р.

Надзвичайно корисними для проведення системно-ситуаційного аналізу й застосування емпірико-аналітичного методу, інформативно насиченими є архівні матеріали зовнішньополітичного відомства України, документи дипломатичних представництв України й Республіки Молдова. В основному в дисертації

використано докладні звіти про дипломатичні візити вищих посадових осіб і урядових делегацій обох держав, а також аналітичні огляди головних етапів розвитку двосторонніх відносин.

Нарешті, останньою за переліком, але не за значенням у джерельній базі дослідження є блок матеріалів періодичної преси – як вітчизняної, так і зарубіжної. Засоби масової інформації не лише найбільш динамічно впливають на розвиток соціально-політичних відносин та найоперативніше розкривають міжнародні події, що визначають перебіг геополітичних процесів, а й виступають одним із основних чинників та індикаторів впливу на розвиток двостороннього та багатостороннього співробітництва. Шляхом вивчення та ґрунтовного висвітлення позицій кожної із сторін, об'єктивного неупередженого аналізу критичної ситуації, вони можуть «гасити» політичні конфлікти; або ж навпаки, однобоке трактування певних політичних подій, фактів та явищ, тенденційне їхнє подання, свідомо упередженість та безапеляційна підтримка одного з об'єктів конфлікту – виключають таку форму вирішення спірних питань та конфліктних ситуацій, як політичний компроміс.

Насичений подіями конфлікт у Придністров'ї зумовлює постійний інтерес до даної проблеми як з боку російської, так і західноєвропейської преси. Саме газети вміщували важливу інформацію як у повідомленнях, кореспонденціях, написаних «по гарячих слідах» подій, які розгорталися в Придністров'ї, так і пізніше – у газетних статтях, де зроблені важливі узагальнення та певні висновки етнополітичного конфлікту. Важливо відзначити, що інформаційні повідомлення та узагальнюючі статті, вміщені в молдовській, російській, українській та західноєвропейській пресі, відрізняються між собою за повнотою та ступенем достовірності висвітлення подій. Останнє формує сприйняття подій, пов'язаних із даною проблемою, як українським суспільством, так і міжнародною спільнотою. Окрім того, це може призвести до генерування хибних ідей, висунення неправильних гіпотез та висновків щодо подій. Нами використані матеріали як вітчизняної, так і зарубіжної (переважно молдовської і російської, німецької, англійської) періодики, урядових і неурядових видань, аби уникнути політичної заангажованості й кон'юнктурності у відборі фактологічного матеріалу.

Передусім, це столичні видання: щотижневик «Дзеркало тижня» і газета «День», які містять не лише оперативну інфор-

мацію про перебіг дипломатичних візитів, переговорів, конкретні заходи економічного чи гуманітарного співробітництва, але й аналітичні огляди пріоритетних напрямків українсько-молдовського партнерства.

До кола іноземних видань, використаних у дослідженні, належать газети Die Welt [1], Die Zeit, The Sunday Times, TAZ [2], Frankfurter Rundschau [4], Eurasisches Magazin [3], Süddeutsche Zeitung.

Одним із найпоширеніших видань у світі є газета «The Sunday Times», яка виходить у світ багатьма мовами. Саме в ній відображені найактуальніші та найважливіші події, які відбувалися в різних куточках світу, зокрема, і ті, що пов'язані з етнополітичним конфліктом у Придністров'ї. До найпопулярніших газет Німеччини слід віднести «Die Welt» [1] та «Die Zeit», які видаються німецькою мовою та є важливим джерелом актуальної інформації для громадян Німеччини, Австрії та Швейцарії. Інші згадані газети належать до німецькомовних періодичних видань, які, маючи регіональний характер, водночас розповсюджуються по всій території держави. Так, наприклад, «Frankfurter Rundschau» [4] заснована в місті Франкфурт-на-Майні і поширюється в центрі та на заході Німеччини, «Berliner Zeitung» – видається в Берліні і охоплює читачів на північному сході країни. Найбільшу читацьку аудиторію на півдні Німеччини має газета «Suddeutsche Zeitung». На теренах Німеччини, а також серед німецькомовно населення за її межами зажили широкої популярності видання TAZ [2], Eurasisches Magazin [3]. Усі названі газети мають велику читацьку аудиторію, і, на наш погляд, найбільш повно і неупереджено, а також оперативно висвітлювали події, пов'язані із Придністровським конфліктом.

Отже, наявна в розпорядженні дослідника джерельна база містить цінний документальний матеріал, що дає змогу з'ясувати вплив придністровського етнополітичного конфлікту на українсько-молдовські міждержавні відносини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Adomeit H. Russlands Rückkehr in die Weltpolitik / Hannes Adomeit // Die Welt. – 2006. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.welt.de/printwelt/article199470/Russlands_Rueckkehr_in_die_Weltpolitik.html. – Заголовок з екрану.

2. Clasen B. Seismografische Auswirkungen [Електронний ресурс] / B. Clasen, B. Oertel // TAZ. – 2008. – Режим доступу: <http://www.taz.de/1/politik/europa/artikel/1/seismografische-auswirkungen/>. – Заголовок з екрану.
3. Kühner F. Brücke für einen geeinten Kontinent von Wladiwostok bis Dublin? [Електронний ресурс] / Florian Kühner // Eurasisches Magazin. – 2007. – 13.03. – Режим доступу: <http://www.eurasischesmagazin.de/artikel/?artikelID=20070313>. – Заголовок з екрану.
4. Ländliche Kommunisten gegen prowestliche Stadter [Електронний ресурс] // Frankfurter Rundschau. – Режим доступу: <http://www.fr-online.de/politik/laendliche-kommunisten-gegen-prowestliche-staedter/-/1472596/4873400/-/index.html>. – Заголовок з екрану.
5. Бабюх Ю. Витоки «бессарабської проблеми»: Автономна Молдавська Республіка у геополітичних розрахунках Кремля / Ю. Бабюх, Я. Верменич // День. – 2009. – 13 жовт.
6. Бабюх Ю. Утворення Молдавської АСПР: геополітичні та етнічні аспекти / Ю. Бабюх // Регіональна історія України.: зб. наук. ст. / Ін-т історії України НАН України. – К., 2010. – Вип. 4. – С. 123–134.
7. Бабюх Ю. Створення Автономної Молдавської СРР: причини і наслідки / Ю. Бабюх // Укр. іст. журн. – 2009. – № 6. – С. 80–87.
8. Беліцер Н. 2005: Україна і Придністров'я, або чому провалився «План Ющенка» / Н. Беліцер // Євроатлантика. – 2010. – № 1. – С. 32–43.
9. Беліцер Н. Коментарі до Плану врегулювання Придністровської проблеми, 07-06-2005 [Електронний ресурс] / Н. Беліцер. – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/stat-ic/mai/1118124018.html>. – Заголовок з екрану.
10. Беліцер Н. Пристрасті навколо Придністров'я, 16.08.2005 [Електронний ресурс] / Н. Беліцер // Телекритика. – Режим доступу: <http://www.telekritika.kiev.ua/tvweek/?id=23829>. – Заголовок з екрану.
11. Боечко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. – К.: Основи, 1994. – 167 с.
12. Боечко В. Д. Утворення Молдавської Автономної

- Соціалістичної Радянської Республіки і «Бессарабське питання» / В. Д. Боечко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки міжвид. зб. наук. пр. / Ін-т історії України НАН України. – К., 1994. – Вип. 3. – С. 25–32.
13. Дергачев В. А. Геополитическая и геоэкономическая трансформация Украинского Придунавья: науч. монография / В. А. Дергачев, В. В. Демченко. – К.: МПП Гордон, 2005. – 92 с.
  14. Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво України і Республіки Молдова від 23 жовтня 1992 року // Голос України. – 1992. – 25 жовт.
  15. Дорошко М. С. Конфлікт у Придністров'ї: політичне підгрунття / М. С. Дорошко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, Ін-т між нар. відносин. – К., 2005. – Вип. 53, ч. 2. – С. 13-14.
  16. Єнін Є. Придністровське врегулювання на тлі інтересів України / Є. Єнін // Зовнішні справи. – 2008. – № 12. – С. 35–38.
  17. Єнін Є. В. Неврегульованість придністровського конфлікту: ризики та загрози для України [Електронний ресурс] / Є. В. Єнін // Гілея. – 2010. – Вип. 35. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_35/...P16_doc.pdf. – Заголовок з екрану.
  18. Єрмоленко Д. Придністровський конфлікт у міжнародних відносинах: витоки, сучасний стан та перспективи розв'язання / Д. Єрмоленко // Віче. – 2009. – № 6. – С. 10-12.
  19. Журавлев В. Легитимация приднестровского государства: структурно-функциональный подход / В. Журавлев. – Тирасполь: Науч. изд-во ЦСПИ «Перспектива», 2005. – 164 с.
  20. Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст / І. Т. Зварич. – К.: Дельта, 2009. – 320 с.
  21. Кава О. С. Причини виникнення придністровського конфлікту наприкінці 80-х років ХХ століття / О. С. Кава // Магістеріум. – К.: НаУКМА, 2004. – Вип. 17: Історичні студії. – С. 74-80.
  22. Круглашов А. Чи допоможуть європейські ліки хронічній кризі Придністров'я? / А. Круглашов, І. Петрова // Політика і час. – 2006. – № 4. – С. 44–57.
  23. Кулик В. Хто «замовив» Україну в придністровському врегулюванні? / В. Кулик // Дзеркало тижня. – 2010. – № 24 (26 черв.– 2 лип.).

24. Кулик В. К вопросу о роли Украины в Приднестровском урегулировании / В. Кулик // Приднестровье в геополитической системе координат XXI века. – Тирасполь: РИО ПГУ, 2002. – С. 58–67.
25. Кулик В. Придністров'я: врегулювати не можна законсервувати / В. Кулик // Дзеркало тижня. – 2011. – № 5. – 11–16 лют.
26. Кулик В. Придністровський «каунтдаун» / В. Кулик // Дзеркало тижня. – 2010. – № 43. – 20–26 листоп.
27. Кулик В. Україна повинна стати гравцем, а не фігурою у «придністровській партії» / В. Кулик // Контекст. – 2001. – № 10. – С. 30–37.
28. Маркедонов С. Государства de facto [Электронный ресурс] / С. Маркедонов // АПН. Агенство политических новостей. – Режим доступа: <http://www.apn.ru/publications/coments10896.htm>. – Загл. с экрана.
29. Мерніков Г. Політика національної безпеки України та країн-сусідів: спільні інтереси і розходження, висновки для України / Г. Мерніков // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 3(16). – С. 65–75.
30. Перепелица Г. Н. Конфликт в Приднестровье: причины, проблемы и прогноз развития / Г. Н. Перепелица. – К.: Стилос, 2001. – 147 с.
31. Перепелица Г. М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи / Г. М. Перепелица. – К.: Стилос – ПЦ «Фоліант», 2003. – 256 с.
32. Перепелица Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі: монографія / Г. М. Перепелица. – К.: НІСД, 2003. – 432 с.
33. Петрова І. Придністровський конфлікт – загроза національній безпеці України / І. Петрова // Політологічні та соціологічні студії: зб наук. пр. – Чернівці: Вид. дім «Букрек», 2008. – Т. 6 (темат. вип.): Проблеми національної безпеки: регіональні та глобальні аспекти. – С. 286–298.
34. Петрова І. Причини та передумови Придністровського конфлікту / І. Петрова // Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2005. – Вип. 30. – С. 760–766.
35. Петрова І. Проблема ефективності дипломатичних заходів держав-гарантів врегулювання Придністровського конфлікту / І. Петрова // Історико-політичні проблеми сучасного світу: зб. наук. ст. / Чернівецький нац. ун-т імені Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2006. – Т. 12–13. – С. 258–263.

36. Петрова І. Роль України у врегулюванні Придністровського конфлікту / І. Петрова // Буковинський журн. – 2005. – № 4. – С. 117–125.
37. Петрова І. В. Історичні передумови виникнення Придністровського конфлікту / І. Петрова // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: статті і матеріали / [за ред. М. С. Бур'яна та І. В. Грицьких]. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – Вип. 2. – С. 127–130.
38. Пирожков С. Україна та Молдова: від сусідства до партнерства / С. Пирожков // Україна дипломатична: наук. щорічник. – К., 2007. – Вип. 8. – С. 550–568.
39. Пінцак В. Придністровський конфлікт як фактор ускладнення транскордонних взаємин України / В. Пінцак // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: наук. записки Рівненського держ. гуманітар. ун-ту. – Рівне: РДГУ, 2008. – Вип. 12. – С. 207–209.
40. Придністровська проблема: погляд з України. – К.: Істина, 2009. – 272 с.
41. Твердохліб В. Молдова не задоволена Україною / В. Твердохліб // Дзеркало тижня. – 2002. – № 28 (27 лип.–2 серп.).
42. Твердохліб В. Молдова після Страсбурга / В. Твердохліб // Дзеркало тижня. – 2001. – № 18 (18–24 трав.).
43. Черник П. Україна–Молдова: проблеми взаємостосунків сучасної доби / П. Черник // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів, 2003. – № 14. – С. 28–32.

Коцур В. В. Историография и источники этнополитической ситуации в Приднестровье как предмет и фактор межгосударственных отношений Украины и Молдовы.

В статье проанализированы отражение в литературе результатов исследования учеными причин, предпосылок и эволюции приднестровского конфликта, переговоров участников и стран-посредников. Большинство украинских исследователей пришли к выводу о недостаточном, по сравнению с возможностями, влиянии Украины на процессы нормализации ситуации в конфликтном регионе.

Ключевые слова: этнополитический конфликт, Украина, Молдова, Приднестровье, украинско-молдавские отношения.

Kotsur V. Historiography and sources of ethno-political situation in Transnistria as a subject and a factor of international relations of Ukraine and Moldova.

The article is devoted the analysis of the reflection in the literature of research results by scientists reasons, background and evolution of the Transnistrian conflict, negotiation, participants and the mediator countries. The majority of Ukrainian researchers concluded that low, compared with the possibilities, the influence of Ukraine on the process of normalization of the situation in the conflict region.

Keywords: ethno-political conflict, Ukraine, Moldova, Transdnjestria, the Ukrainian-Moldovan relations.